

Hafa-slagwerktheorie B

6 Maatsoorten (enkelvoudig en samengesteld)

In de muziek wordt een groot aantal maatsoorten gebruikt.

Bijvoorbeeld: $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{2}{2}$ $\frac{3}{8}$ $\frac{6}{8}$

Voor het B-examen leren we twee groepen maatsoorten kennen:

I ENKELVOUDIGE MAATSOORTEN

II SAMENGESTELDE MAATSOORTEN

a regelmatig
b onregelmatig

Deze twee hoofdgroepen worden op hun beurt weer onderverdeeld in:

TWEEDELIGE MAATSOORTEN (binair)

DRIEDELIGE MAATSOORTEN (ternair)

I Enkelvoudige maatsoorten

Enkelvoudige maatsoorten zijn maatsoorten waarvan het bovenste getal een 2 of een 3 is.

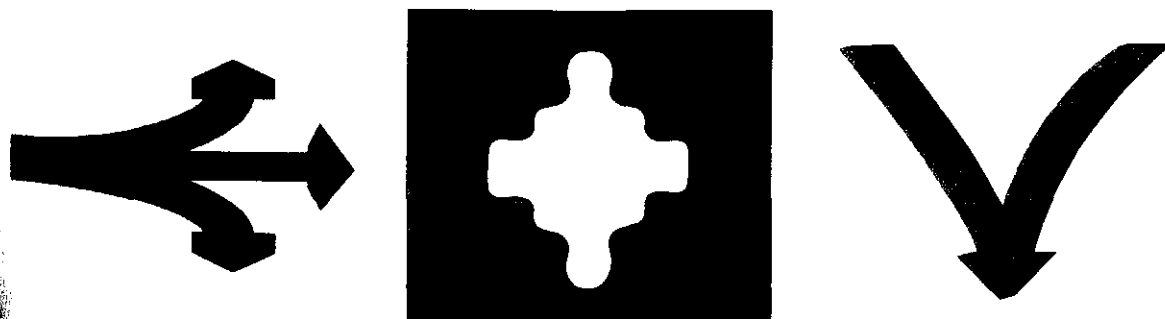
Bijvoorbeeld een $\frac{2}{4}$ of een $\frac{3}{4}$ maat.

De eerste tel van de maat noemen we het **zware maatdeel**.

Dit wordt ook wel **MAATACCENT** genoemd.

Elke maatsoort begint met zo'n maataccent of zwaar maatdeel.

Niet altijd wordt zo'n maataccent extra sterk gespeeld; je kunt het ook laten horen door die tel (accent) iets te verlengen.

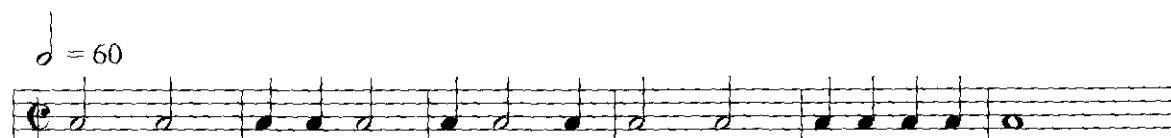
Enkelvoudig **tweedelige** maatsoorten

Dit zijn maatsoorten die allemaal als bovenste getal een 2 hebben.

Bijvoorbeeld: $\frac{2}{2}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{2}{8}$

Tik, klap of zing onderstaande drie voorbeelden eens.

Wat valt je op?

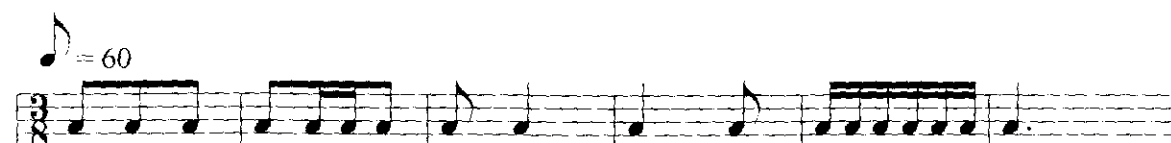
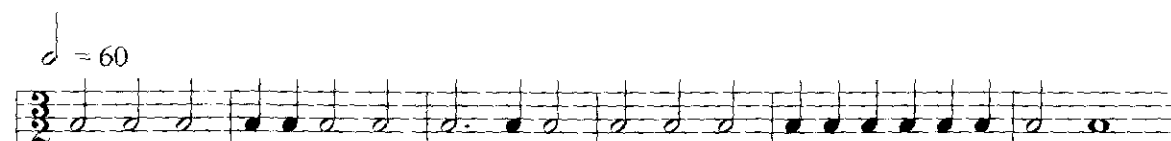
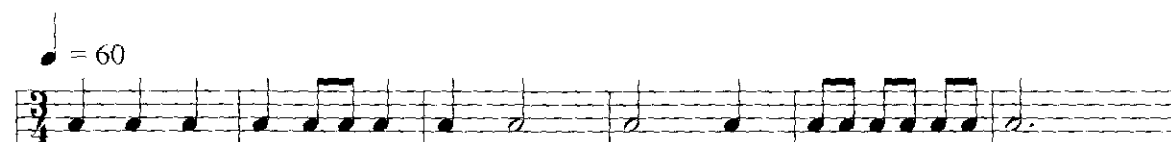

Enkelvoudig **driedelige** maatsoorten

Dit zijn maatsoorten die allemaal als bovenste getal een 3 hebben.

Bijvoorbeeld: $\frac{3}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{8}$

Tik, klap of zing onderstaande drie voorbeelden eens.

Welke van de drie bovenstaande ritmes **klinken** hetzelfde?

IIa Samengestelde maatsoorten (regelmatig)

Wanneer er **meer dan drie tellen** in de maat voorkomen spreken we van samengestelde maatsoorten. Samengesteld regelmatige maatsoorten bestaan uit meerdere dezelfde enkelvoudige maatsoorten bij elkaar.

Omdat er meer dan drie tellen zijn komen er meer maataccenten. Niet al deze accenten zijn even belangrijk, sommige zijn lichtere accenten.

Deze lichtere accenten noemen we **bij- of nevenaccenten**. Zij krijgen iets minder nadruk.

De samengestelde maatsoorten zijn, net zoals de enkelvoudige maatsoorten, onder te verdelen in:

2-delige maatsoorten (**binair**; hebben 2 groepen als hoofdverdeling)

3-delige maatsoorten (**ternair**; hebben 3 groepen als hoofdverdeling)

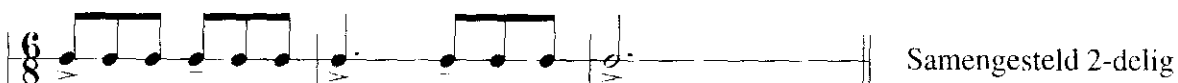
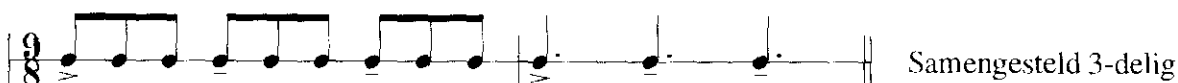
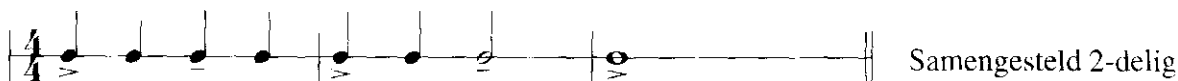
Voorbeelden:

Samengesteld 2-delig $\frac{4}{4}$ is samengesteld uit $\frac{2}{4} + \frac{2}{4}$ (dus twee-delig: binair)

Samengesteld 3-delig $\frac{9}{8}$ is samengesteld uit $\frac{3}{8} + \frac{3}{8} + \frac{3}{8}$ (dus drie-delig: ternair)

Hieronder enkele notenvoorbeelden waarin de hoofd- en nevenaccenten aangegeven zijn:

> = hoofdaccent; - = nevenaccent.

Je kunt ook aan de waardestepen zien hoe een maatsoort is samengesteld.

Vergelijk bijvoorbeeld de $\frac{6}{8}$ hierboven met de $\frac{3}{4}$ hieronder.

Zowel de $\frac{3}{4}$ als de $\frac{6}{8}$ kunnen zes achtste noten in één maat hebben. Het verschil komt tot uitdrukking in de klemtonen (de maataccenten).

Bij de achtste-maatsoorten worden de achtsten in groepjes van 3 geplaatst.

IIb Samengestelde maatsoorten (onregelmatig)

Samengesteld onregelmatige maatsoorten bestaan uit meerdere enkelvoudige maatsoorten (groepjes van 2 en 3) door elkaar.

Ook hier zijn er meer dan drie tellen in een maat en zijn er meer maataccenten, maar niet even ver van elkaar. Vandaar de aanduiding 'onregelmatig'.

Voorbeelden:

Samengesteld 2-delig $\frac{5}{4}$ is samengesteld uit $\frac{2}{4} + \frac{3}{4}$ (dus twee-delig: binair)
 of uit $\frac{3}{4} + \frac{2}{4}$ (dus twee-delig: binair)

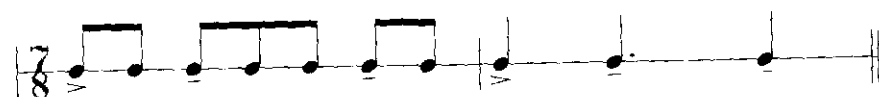
Samengesteld 3-delig $\frac{7}{8}$ is samengesteld uit $\frac{2}{8} + \frac{2}{8} + \frac{3}{8}$ (dus drie-delig: ternair)
 of uit $\frac{2}{8} + \frac{3}{8} + \frac{2}{8}$ (dus drie-delig: ternair)
 of uit $\frac{3}{8} + \frac{2}{8} + \frac{2}{8}$ (dus drie-delig: ternair)

Hoe de maatsoort is samengesteld kun je vaak aan het notenbeeld zien.

Hieronder enkele notenvoorbeelden waarin je de samenstelling kunt zien en waarin ook de hoofd- en nevenaccenten aangegeven zijn:

> = hoofdaccent; - = nevenaccent.

 $\frac{2}{4} + \frac{3}{4}$
 Samengesteld 2-delig

 $\frac{2}{8} + \frac{3}{8} + \frac{2}{8}$
 Samengesteld 3-delig

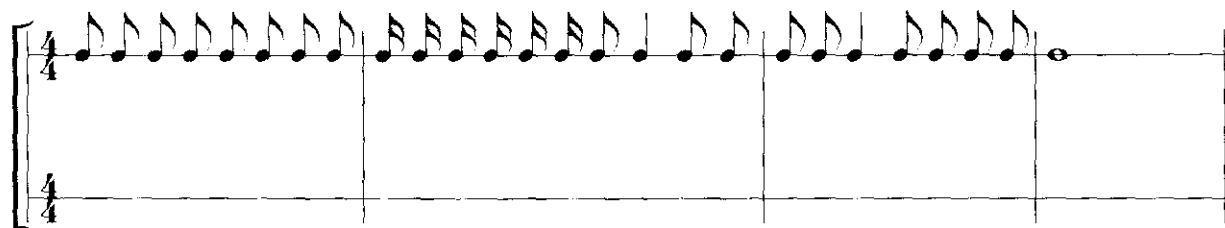
 $\frac{3}{8} + \frac{2}{8}$
 Samengesteld 2-delig

Op de volgende bladzijde staan een aantal oefeningen.

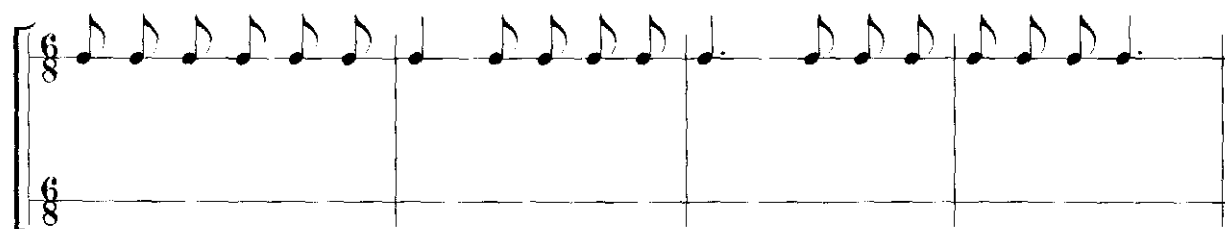
Oefening

Vervang op de lege regel de vlaggetjes door waardestrepes. Je moet rekening houden met de samenstelling van de maatsoorten.

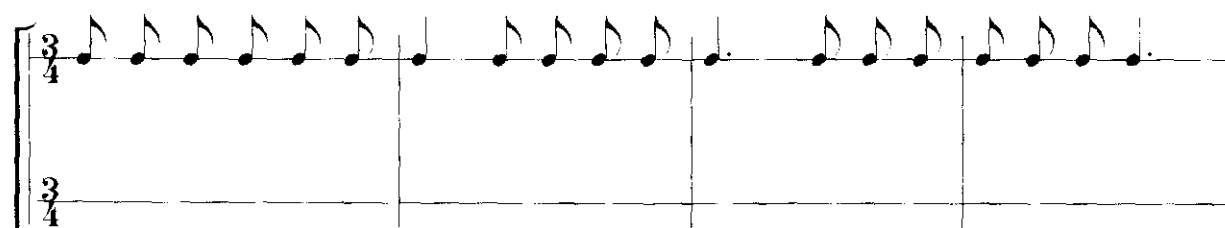
Onderstreep eerst (in de tekstregel onder de notenbalk) één van de aanduidingen die past bij de maatsoort. Je hebt hierbij de keuze uit: - enkelvoudig, - samengesteld regelmatig, - samengesteld onregelmatig. Onderstreep ook of de maatsoort binair (2-delig) of ternair (3-delig) is.

enkelvoudig samengesteld regelmatig samengesteld onregelmatig / binair of ternair

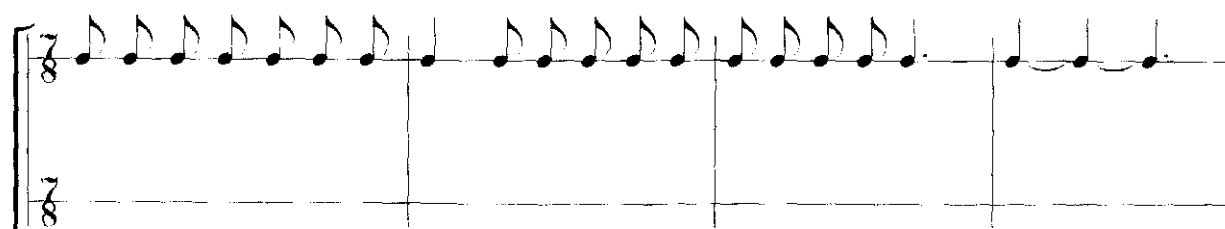
enkelvoudig samengesteld regelmatig samengesteld onregelmatig / binair of ternair

enkelvoudig samengesteld regelmatig samengesteld onregelmatig / binair of ternair

enkelvoudig samengesteld regelmatig samengesteld onregelmatig / binair of ternair

enkelvoudig samengesteld regelmatig samengesteld onregelmatig / binair of ternair

7 De syncope

We hebben gezien dat het hoofdaccent van een maatsoort op de eerste tel komt. Behalve het hoofdaccent kunnen er ook nevenaccenten zijn.

> = hoofdaccent; - = nevenaccent.

Andere maatdelen noemen we **licht** (want zij hebben géén accent)

Bijvoorbeeld:

Het hoofdaccent noemen we ook wel: **zwaar maatdeel**, of **steunpunt**;
het nevenaccent noemen we ook wel: **relatief zwaar maatdeel**.

Wanneer een **zwaar** of **relatief zwaar** maatdeel **verbonden** is met een **voorafgaand** licht maatdeel ontstaat de **SYNCOPE**.

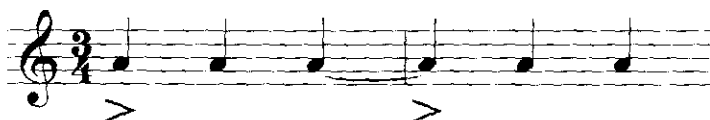
Het volgende voorbeeld laat zien dat de 4e tel (licht maatdeel, geen accent) verbonden is aan de 1e tel (zwaar maatdeel) van de volgende maat. Dit verschijnsel noemen we dus 'syncope'.

Bijvoorbeeld:

In een driekwartsmaat valt het zware maatdeel op de 1e tel, de 2e en 3e tel zijn allebei licht (krijgen geen accent). Het volgende voorbeeld laat zien dat de 1e tel van de 2e maat verbonden is met de 3e tel van de 1e maat: syncope.

Bijvoorbeeld:

Een voorbeeld in $\frac{2}{4}$ zou kunnen zijn:

Valt je op dat bij drie notenvoorbeelden hierboven de **syncope over de maat heen** gaat?
Er zijn ook voorbeelden van de **syncope binnen de maat**. Zie daarvoor de volgende bladzijde.

Een voorbeeld van een syncope in $\frac{2}{4}$ maar dan binnen de maat ziet er als volgt uit:

De 1e tel is het zware maatdeel, de 2e het lichte. Wanneer je de twee tellen onderverdeelt in achtsten valt het relatief zware maatdeel op de 3e achtste.

In maat 3 is de 3e achtste overgebonden aan de voorafgaande 2e achtste: hier ontstaat een syncope.

In maat 3 zie je hoe de syncope uiteindelijk in de muziek genoteerd wordt.

Hier nog twee voorbeelden van syncopen:

of:

Speel deze 2 voorbeelden (samen met je docent) op je instrument of klap ze.

Valt je in het laatste voorbeeld op dat de maten 2 & 3 hetzelfde klinken?

8 Antimetrische figuren

Antimetrische figuren zijn ritmische figuren die de regelmatigheid onderbreken. Ons notenschrift is gebaseerd op een verdeling in tweeën: met andere woorden je kunt noten in het notenschrift alleen maar in tweeën delen.

Bijvoorbeeld:

$$\text{♩} = \text{♪} + \text{♪} \quad \text{of} \quad \text{♩} = \text{♩} + \text{♩} \quad \text{of} \quad \text{♩} = \text{♩} + \text{♩}$$

Gaat het ritme in drieën dan worden speciale hulpmiddelen ingevoerd n.l. de stip of de trioool

In de B-fase leren we de volgende antimetrische figuren:

1. de **DUOOL**
2. de **TRIOOL**

Antimetrische figuren kunnen vertragend of versnellend zijn:

- de **duool** is (bijna altijd) **vertragend**
 - de **triool** is (bijna altijd) **versnellend**
- } weet je waarom?

Een duool = 2 noten in de tijd van 3 van dezelfde noten.

Bijvoorbeeld:

$$\overset{2}{\text{♪ ♪}} = \text{♪ ♪ ♪} \quad \text{of} \quad \text{♩} \text{ } \text{♩} = \text{♩} \text{ } \text{♩} \text{ } \text{♩} \quad \text{of} \quad \text{♩} \text{ } \text{♩} = \text{♩} \text{ } \text{♩}$$

Een trioool = 3 noten in de tijd van 2 van dezelfde noten.

Bijvoorbeeld:

$$\overset{3}{\text{♪ ♪ ♪}} = \text{♪ ♪} \quad \text{of} \quad \text{♪ ♪ ♪} = \text{♩} \text{ } \text{♩}$$

In de volgende voorbeelden kun je het versnellende of vertragende karakter horen:

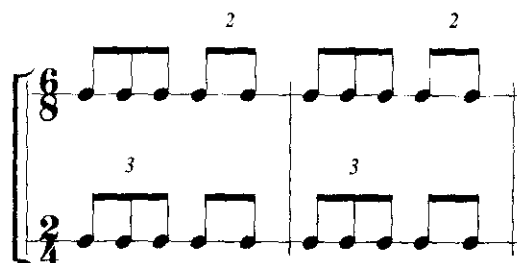
Andante

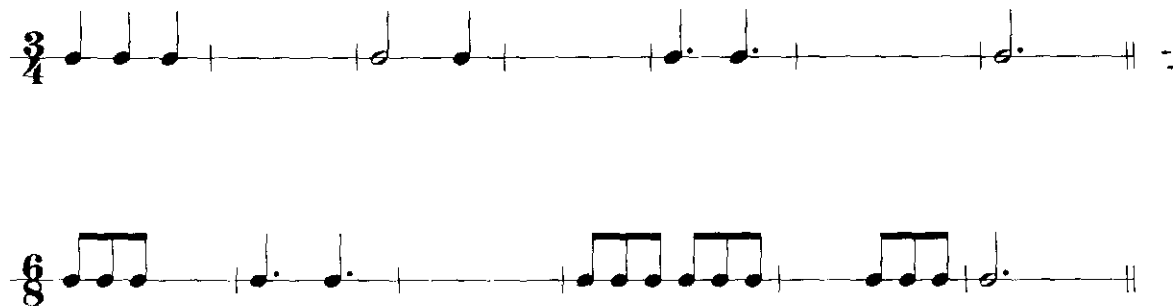
Andante

Vergelijk ook deze voorbeelden eens:

Plaats in de onderstaande ritmevoorbeelden **DUOLEN**:

Plaats in de onderstaande ritmevoorbeelden **TRIOLEN**:

Par. 9 Abbreviaturen

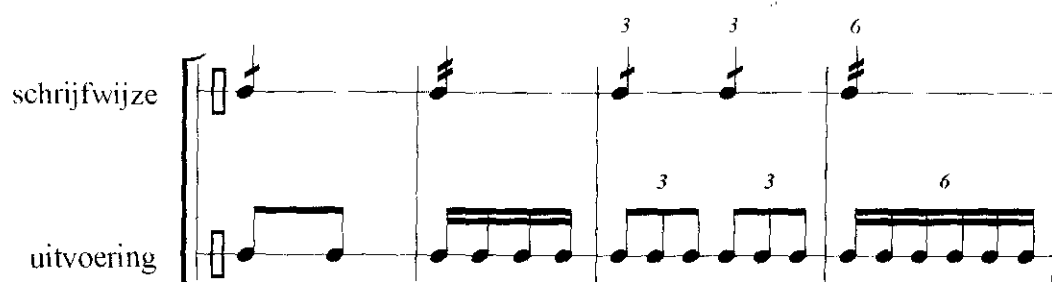
Om het notenbeeld zo overzichtelijk mogelijk weer te geven gebruikt men vaak afkortingen. Er zijn de volgende hoofdgroepen afkortingen:

- A. afkortingen voor toonherhalingen
- B. afkortingen voor herhaalde wisseling van tonen
- C. afkortingen voor terugkerende figuren

Van elke hoofdgroep volgen nu een aantal voorbeelden.

A. afkortingen voor toonherhalingen

('schrijfwijze' = hoe je het schrijft, 'uitvoering' = hoe je het speelt)

schrijfwijze

uitvoering

B. afkortingen voor herhaalde wisseling van tonen:

schrijfwijze

uitvoering

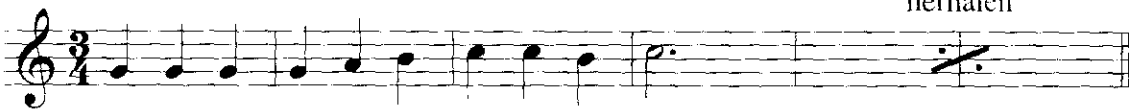

C. afkortingen voor terugkerende figuren:

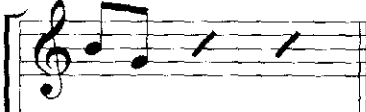
voorgaande maat herhalen

voorgaande 2 maten herhalen

schrijfwijze

uitvoering

schrijfwijze

uitvoering

schrijfwijze

uitvoering

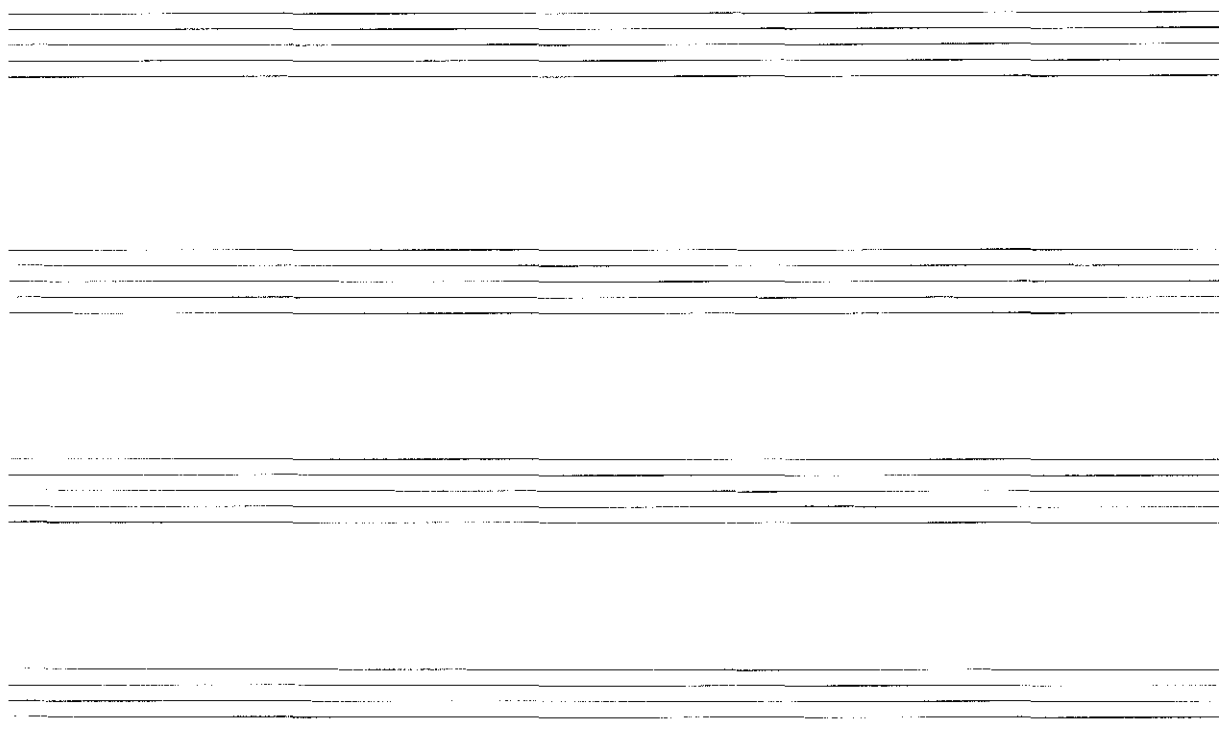

Oefening

In het onderstaande voorbeeld staan een aantal afkortingstekens vlak na elkaar.
Schrijf op de notenbalken in je eigen sleutel het stuk volledig uit.

Noteer zelf sleutel, voorteken, maatsoort en maatstrepen!

10 Tempo

Met **tempo** bedoelen we de **snelheid** waarmee de tellen elkaar opvolgen.

Om het tempo aan te geven gebruiken we meestal van Italiaanse uitdrukkingen, die overal ter wereld hetzelfde betekenen. We spreken over één **tempo** of over meerdere **tempi**.

Er zijn **VIJF HOOFDGROEPEN**

1 De **zeer langzame** tempi:

- largo - breed
- lento - slepend
- adagio - langzaam met uitdrukking
- grave - ernstig, zwaar

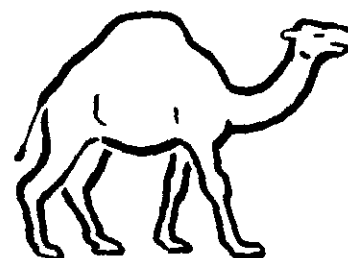
metronoom ♩ = ± 40 tot 60.

2 De **matig langzame** tempi:

- larghetto - een beetje breed
- andante - rustig gaand
- andantino - iets langzamer dan andante (vóór ± 1800)
- iets sneller dan andante (ná ± 1800)

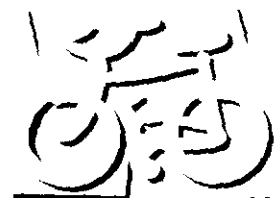
metronoom ♩ = ± 60 tot 108.

3 De **matig snelle** tempi:

- allegretto - een beetje vrolijk en vlug
- moderato - matig
- allegro moderato - matig snel

metronoom ♩ = ± 108 tot 120.

4 De **snelle** tempi:

- allegro - vlug en levendig
- allegro con spirito - snel en geestdriftig
- allegro con fuoco - snel met vuur

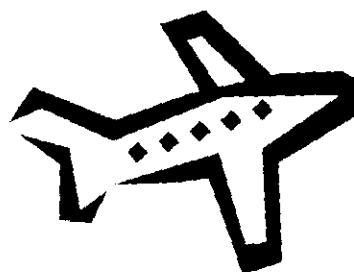
metronoom ♩ = ± 120 tot 168.

5 De **zeer snelle** tempi:

- allegro vivace - levendig
- allegro assai - zeer snel
- presto - zeer snel
- prestissimo - vliegensvlug
- veloce - vliegensvlug

metronoom ♩ = ± 168 tot 208.

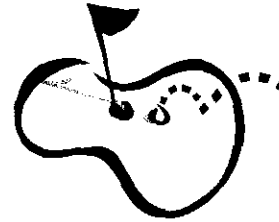

Alle tempo aanduidingen zeggen bij benadering iets over het tempo:
wat voor de ene componist snel is, is voor de andere matig snel.

Er zijn ook namen die je van het ene naar het andere tempo brengen. Vaak staat aan het einde van een muziekstuk **rall.**: dat staat voor **rallentando** en dat betekent **geleidelijk langzamer worden**. Dus het muziekstuk eindigt rustig.

Namen die **vertragingen** of **versnellingen** aangeven zijn:

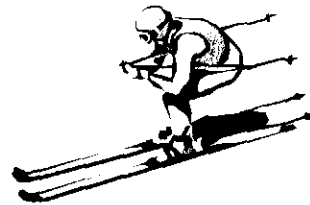
rallentando = geleidelijk langzamer worden
(afgekort schrijven we: **rall.**)

ritenuto = plotseling vertragen
(afgekort schrijven we: **rit.**)

accelerando = versnellen
(afgekort schrijven we: **accel.**)

stringendo = sneller en sterker worden (afgekort schrijven we: **string.**)

poco = een beetje

pochettino = een klein beetje (**pochettino** is het verkleinwoord van **poco**)

poco à poco = beetje bij beetje (afgekort schrijven we: **p.a.p.**)

più = meer

meno = minder

molto = veel, zeer

non troppo = niet te veel

11 Karakter

Zoals je gezien hebt geven bepaalde namen het tempo aan, bijvoorbeeld:

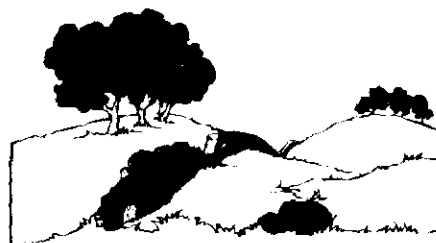
andante = gaande ♩ = ± 72.

Er zijn ook namen die het **gevoel** en **karakter** van de muziek weergeven.

Vaak wordt een temponaam bij een karakternaam gevoegd, bijvoorbeeld:

andante pastorale:

gaande met een landelijk karakter
(of: gaande met herderlijke sfeer)

allegro giocoso:

snel en grappig

Tempo en karakternamen brengen je op het spoor van de uitvoering.

Wanneer een muziekstuk een grappig karakter moet krijgen stel je dan iets grappigs voor.

Wanneer een stuk muziek droevig moet klinken stel je dan iets droevigs voor.

Overdrijf als je speelt het gevoel dat in de karakternaam wordt gevraagd, je leert dan de compositie steeds "mooier" te spelen.

Nu volgen enkele karakternamen voor het B-examen:

agitato = opgewonden, gejaagd

animato = levendig, opgewekt

cantabile = zangerig

con moto = met beweging

dolce = lieflijk

espressivo = met uitdrukking

feroce = wild

gracioso = sierlijk

maestoso = groots, verheven

mosso = beweeglijk

sostenuto = gedragen, breed

12 Dynamiek

I Stabiele dynamiek

<i>pp</i>	= pianissimo	= zeer zacht
<i>p</i>	= piano	= zacht
<i>mp</i>	= mezzopiano	= matig zacht
<i>mf</i>	= mezzoforte	= matig sterk
<i>f</i>	= forte	= sterk
<i>ff</i>	= fortissimo	= zeer sterk

II Overgangsdynamiek

cresc.	= crescendo	= geleidelijk sterker worden	
decresc.	= decrescendo	= geleidelijk zachter worden	
dim.	= diminuendo	= geleidelijk zachter worden	

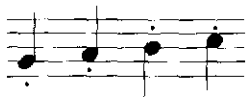
De volgende woorden betekenen ongeveer hetzelfde als diminuendo:

smorzando	= wegstervend
morendo	= uitstervend

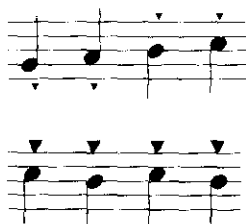
III Dynamische tekens met accentwerking

<i>fp</i>	= forte-piano	= sterk en direct daarna zacht
<i>sfp</i>	= sforzando-piano	= toon benadrukken en direct daarna zacht
<i>sf</i> <i>sfz</i>	= sforzando	= toon benadrukken
<i>rfz</i> <i>rinf</i>	= rinforzando	= benadrukking van een groep tonen

13 Articulatie en uitvoeringsaanwijzingen

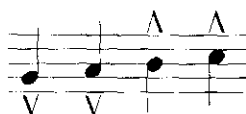
staccato = los van elkaar of kort spelen; scherp articuleren

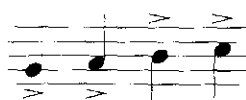
staccatissimo = zeer kort spelen, korter dan staccato

portato = breed spelen maar niet gebonden; de tonen worden wel apart aangezet maar ook zo lang mogelijk uitgehouden; tonen zijn net hoorbaar van elkaar gescheiden

marcato = iedere toon benadrukken; de toon een kort accent geven

marcato wordt soms ook zo aangeduid; dan krijgt de toon een lang accent

non legato = niet gebonden, zeer breed spelen

leggiero = licht (niet zwaar)

tenuto = de toon over de volle lengte aanhouden

flutterzunge = het spelen van 'rollende' toon veroorzaakt door bij het aanblazen een tong- of huig "rrrrr" te laten horen

con sordino = met demper

14 Orkesten

We onderscheiden drie typen blaasorkesten: de hamonie, de fanfare en de brassband. Deze drie orkestvormen hebben overeenkomsten, maar ook verschillen. Laten we de samenstelling (bezetting) van de orkesten eens nader bekijken.

Het **harmonie-orkest** bestaat uit:

- 1 **houten blaasinstrumenten**
fluiten, klarinetten,
hobo's, fagotten en saxofoons
- 2 **koperen blaasinstrumenten**
trompetten, cornetten, hoorns,
baritons, trombones en bastuba's
- 3 **slagwerk**

Soms vinden we ook enkele *strijkinstrumenten* in het harmonie-orkest: meestal zijn dat **contrabassen**. Heel zelden spelen er ook **cello's**. (meervoud ook: 'celli')

Vergeet niet dat ook de volgende instrumenten vaak te zien en te horen zijn als uitbreiding van de groep van de houten blaasinstrumenten:

- in de fluitgroep: **piccolo**
- bij de hobo's: **althobo**
- in de klarinetgroep: **es-klarinet, alt-klarinet, basklarinet**
- bij de fagotten: **contrafagot**
- bij de saxofoons: **sopraan-, alt-, tenor- en baritonsaxofoon.**

Aanrader:

Probeer ook veel over je instrument te lezen. Dat is heel leerzaam! Daarnaast is het belangrijk om naar andere muzikanten te luisteren die jouw instrument bespelen. Bezoek concerten, luister naar de radio en naar CD's. Je docent kan je vast mooie muziek aanraden die de moeite waard is!

Het fanfare-orkest bestaat uit:

- 1 **houten blaasinstrumenten**
alleen saxofoons
- 2 **koperen blaasinstrumenten**
bugels, trompetten, cornetten, hoorns,
baritons, trombones en bastuba's
- 3 **slagwerk**

Wat is dus het verschil tussen een harmonie en een fanfare?

De brassband bestaat uit:

- 1 **koperen blaasinstrumenten**
cornetten, bugels, althoorns, baritons,
euphoniums, trombones en bastuba's
- 2 **slagwerk**

Het symfonie-orkest bestaat uit:

- 1 **houten blaasinstrumenten**
fluiten, hobo's, klarinetten,
fagotten (bij uitzondering ook saxofoons)
- 2 **koperen blaasinstrumenten**
trompetten, hoorns,
trombones, bastuba's
- 3 **strijkinstrumenten**
violen, altviolen, celli,
contrabassen
- 4 **slagwerk**
- 5 **bijzondere instrumenten**
harp, piano

